

Rabbi Eliyahu Abergel
Chief Judge of Rabbinical Courts
Jerusalem

הרב אליהו אבירזיל
ראש אבות בתי הדין הרבניים ירושלים
מחבר ש"ת 'דברות אליהו' ט' חלקיים

ב"ה ז אדר מג' תשמ"ג

חסנאה

כבודנו!/עליכם טהרה קדשה כתה גאלא עכיהו, וכה רחן
הויל עמי מהה' גואטה קביעה רשות פ' פ' פ' פ' פ' פ' פ' פ' פ'
ב' פ'
או' פ'
פ'
פ'
פ'
פ'
פ'
פ'
פ'
פ'
פ'
פ'
פ'
פ'
פ' פ'

חסנאה וחותמה
הרב אליהו אבירזיל

21 Dan Street, Jerusalem
Tel: 02-6724822 Fax: 02-6727396

רחוב דן 21, שכונת בקעה, ירושלים
טל: 02-6727369 02-6724822

ב"ה ז אדר תשעט

הסכמה

בוואו ונחזיק טובה בקדא רבה להאי נברא רבה וכוי' הויא ניחו הח'כם השילם המופלגן בתורה ויר"ש
ט' תורה הרב עידן פרץ שליט"א אשר עשה דבר טוב לההדר ולهزיא לאורה תורה מפוארה סידור
תפילה כמנהג קתולוניא אשר בו התפללו נדולי תורה ויראה בתקופת הזוהר של גדוולי ספרד. וגם עשה
אווננים לתורה הוו בעשרות וביאורים והשואות מכ"י ישר חיליה לאורייתא. והנני לברכו שחפץ ה' בידו
יעלה להזיא לאורה תורה מפוארה ערוכה בכל וشמורה בבריות גופה ונהורא מעילא אכ"ר.

ברכה והצלחה,
אליהו אבירזיל

RABINATO PRINCIPAL DE BARCELONA Y CATALUNYA

רשות הראשית לברצלונה וקטלוניה

RABINO MEYER SIMON BAR-HEN

מאיר שמעון בר-חן

RABINO PRINCIPAL DE BARCELONA Y CATALUÑA

רב הראשי ומוש"ץ דק"ק ברצלונה וקטלוניה

יום שלישי י"ב באיר התש"פ

6.5.2020

הסכם

הוגש לפני מבוא "לסידור קטלוניה" שהוחבר ויוצא לאור ע"י החכם דר' הרב עידן פרץ שליט"א
שם להבי כאשר יצא לאור סידור זה הייתה והנני עומד היום במקום של מהברי נסח זה ואני הקטן יש לי הזכות
לשמש כרבה הראשי של ברצלונה וקטלוניה היום ולהמשיך את שושלת הרבניים הקודמים לפני.

עברתי על כל המבואה ועל הסידור או חיליל לאל אם יהיו אפשרי להזור לנוסח זה אך אשתדל להפיץ ולמד את הנוסח
הנו"ל לבני קהילתנו בברצלונה.

קראתי בעיון את כל המבואה ועשית עבודה נפלאה להביא לדפוס את ההיסטוריה של יהדות ספרד בהדרה, ובמיוחד
את יהדות קטלוניה המהוללה.

כמו הערות לי באשר לסידור ולמבוא,

- באשר שם השם שנרשם ע"י שני יודין החשובי שנכתב שם השם בצהורה זו שם ח"ו נפל הסידור או שיצטרך
להיגנו אזי שם הויה לא מזולג וכך תיראה גם בתפילה בני ציון הקודם.
- באשר למספר היהודים ששחו בברצלונה בשנת 1200 כידעו לי שהיו כ 45000 אלף תושבים כאשר מתוכם
היו כחמשה עשר אלף יהודים שהם שליש מהאוכלוסייה.

ויהי רצון שזכותם של גדולי ספרד העמוד בעדר ובעד משפחתי ותבורך מפי עליון.

עהה"מ

מאיר שמעון בר-חן

רב הראשי ומוש"ץ דק"ק ברצלונה

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Rabino M.S. Bar-Hen'. To its right is a circular blue stamp with the text 'רב הראשי ומוש"ץ דק"ק ברצלונה' and 'Rabino Principal de Barcelona' around the perimeter.

Placa Ramon Berenguer 2 1er piso 08002 Barcelona

Mail : rabinatobcn@gmail.com Tel/Fax : (34)932 000 086 Mob : (34)616 073 130

כח שבט היתשפ"ב
דרך אפרטה

לכבוד הרה"ג זכריה זרמתי שליט"א

שמי עדן פרץ ושותח יחד עם המכתב הזה סידור תפילה כמנהג ק"ק קטלוניא. הסידור שערכתי והוציאתי לאור מתוך כתבי-יד מיימי הביניים הינו שחזור של נוסח קטלוניא, בו התפללו יהודי קטלונייא ולנסיה ומירקה. הסידור כולל את נוסח התפילות, מנהגים והנהגות שלוקטו ע"י אחד מתלמידי רבינו יונה גירונדי בבית מדרשו בברצלונה.

כיום אני עובד בפרויקט אישי ע"מ להוצאה לאור מהדורה שנייה מתוקנת ומעודכנת של הסידור, כמו כן של מחזורי התפילה לחגים, שכידוע כוללים כל הקروب"ץ שנשמר באגלג'יר.

אני הקטן רציתי להעיר הערכה קטנה אבל חשובה לרוב שליט"א לגבי מה שכתב בפיירשו 'נרות זכריה' בספר 'הוֹד יוֹסָף חַי' (הלכות שבת צד, הערכה 210). שם מביא הרב את הציגות המפורסם משוו"ת התשב"ץ חוט המשולש (חלק ג' סי' י"ז), מأت רבי אברהם ابن טווה, וראיתי שהרב שינה וכותב: "שהמנาง כבר בקטיליה שבספרד כן הוא", ולהלא רבי אברהם ابن טווה כתב במפורש: "דעו ישרכם האל כי מגורי מארץ קטלאניה אנחנו וע"פ מה שנהגו אבותינו זיל בהיותם שם נהנו גם אנחנו במקומות אלו אשר נטאזרנו בהם בעונותינו ואתם יודעים שרבני קטלאניה אשר כל מנהגי הכהלות מיסדים ע"פ הוראתי הם הרמב"ן והרשב"א והרא"ה והר"ן זצ"ל ועוד כמה רבני גדולי...".

מה שרציתי לציין עם ההערה שלי זאת העובדה שספרד לפני הגירוש (וכל שכן בפרעות קנ"א), הייתה מחולקת לשני מחוזות, קסטיליה מצד אחד וכתר ארAGON (שכלל קטלוניא וארAGON) מצד שני. חלוקה זאת הייתה לא רק פוליטית ותרבותנית אלא שהשפעה גם ליהדות. אפשר לומר ספרד היו שני בתים שונים עם מסורות שונות ומנהגים שונים, קטלונייא וקסטיליה.cidוע לכך ר' ייחד עם הריב"ש והרשב"ץ הגיעו לאלג'יר קהילות שלמות של יהודי קטלונייא ומירקה שהביאו אתם את המסורת שלהם. לא בצד יהדות אלג'יר היא מיוחדת ושונה משאר יהדות צפון אפריקה, כי היא המשך ישיר של מסורת בית המדרש הקטלאני. בעיני התשובה של רבי אברהם ابن טווה, מעבר לחשיבות ההלכה שלה, היא מאוד חשובה כי מראה לנו איך חכמי אלג'יר כבר במאה הט"ז היו מודעים והתפארו בכך שהיו צאצאים ויורשים של יהדות מפוארת זאת.

עדן פרץ – עורך הסידור כמנהג ק"ק קטלוניא
Idan Pérez - Editor del Sidur Catalunya

אני מקווה שההערה שלי לא תתקבל כביקורת חוויש אלא כתרומה למחקר יהדות אלגיריה. אני מאוד מריליך את תרומתו העניקה של כה"ר שליט"א ולומד מן הכתבים שלו יום יום. מקווה שהרב ימצא בסידור חידושים ודברים מעניינים ואש mach לקבול הערות לשיפור מהדורות הבאות. כמו כן אש mach להתיעץ בעתיד עם הרב על הוצאת המחזוריים, שכולים פיווטים רבים בתוך התפילה עצמה.

בורא עולם ישמור עלייך ויאריך ימיך בטוב ובנעימים.

ברכה ובקבود רב,
עדן פרץ
עורך הסידור כמנהג ק"ק קטלוניא

ת.ד. 39259 גבעת רם – 9139102 ירושלים

P.O.B. 39259 Givat Ram – 9139102 Jerusalem

<https://sidurcatalunya.com>

כ"א באדר ב התשפ"ב

לכבוד הרב ד"ר עידן פרץ היי"

דרך אפרטה

שלום ואור ברכה לו ולכל הסובבים הווודו,

הנני פותח בהתנצלות על העיכוב בمعנה לפניויתך המכובדת והמחכימה ומודה לך בכך על
משלוח השם, פרי עבודתך ומחקריםיך "הסידור כמנハג ק"ק קטלוני".

1. ראשית ברצוני לאשר את הדברים שהערת בטוב טעם על כך שמו"ר הרה"ג רב
아버지ם ابن טווה אכן השיב בחוט המשולש **שבשו"ת עט"ר התשב"ץ** (שם ח"ג
ס"י י') לחזק מנהג בשם מגורייש יקטרינוס' ולא כפי שמצוין בספר הקטן הו"ד יוסף
חי, כי שם מתערבב קטלוני באקסטיליה ואין איש שם אל ליבו מאז. וחזורת לי לבדוק
בכתב יד שנמסרנו אז למושcia לאור ספרית בית אל, וראיתי שאכן נכתב כדין
ומושום מה המועל פلت מקולמוסו שגיאה ושיבוש וטוב שכבי העיר, כי בהוצאה
הבאה בע"ה הדבר יבוא על מקומו בשלום.

2. אכן ברורה היא לי הערטתו, בהיותי בן לקהילת עובדי אלג'יר, ואצל רבניה התחנכתי
בראשית דרכי. כל תפילותיי הן בשבתוthon והן בחגיגים היו על פי הנוסח הנהוג שם,
בפרט בימים הנוראים אשר כמעט ואינו איש היה יודע היום את סוד נסח המഴוז
המיוחד שהיינו נוקטים בו. ואף אחרי עלייתנו ארצה, זכיתנו להתקבש ולנהל
תפילות יה"כ בעיר הקודש נתניה ת"ו ולחזור לנוסח זה והרבה התרגשות היהיתה
לי. וגם זכורים לי קטיעת התפילה בספר קרוב"ץ בשבתוthon וי"ט שכל בני הקהילה
היי מוצאים את הספר באמצעות התפילה ופותחים באותו הפoitim הנפלאים
ובלחנים אשר הביאו עמם מגורשי ספרד, ולא פעמים גם היום אנו חזרים
עליהם עם ב"ב ומתרגשים עד מאד. אשר על כן חשוב הדיקוק, וחשובה עבודתו של
כבי' שלא תשכח תורה רבותינו רבני ספרד מרבני קטלוני, ברצלונה וממשיכי
דרךם הריב"ש והרשב"ץ מנוחתם עדן.

3. וכעת מספר הערות לסידור קטלוני. העורתי אכן חילתה הבעת דעתה או קושיא
על הנוסח אלא ציוו מקומות בהן נסח הסידור באחזק את הנוסח הנהוג אצל בני
המערב או הים, או לתמורה לכך התורה על מקומות בהם ישנה סתירה וכפי
שאתמה להלן. ועל הכל הרי יש בנוסח הסידור הופעה של אוטנטיות נפלאה אל
מול המסורת הספרדית העתיקה והרבה יש לחקור אחריה ולהשוותה לנוסח הנהוג
בקהילות ספרד בכלל, ובאליה מן המערב עבידנו המודרני בפרט. ועל כך יש לשבח
את המבוא שחברת לסידור ועוד:

א. בעניין המנהג שהיה שלא להדפיס חילתה את שם השם בכל צורותיו אלא
לנקוט בשילוב אותיות ובעיקר לשלב את או' אל"ף עם או' למ"ד רמז לשם
אדנו"ת, על כך כתבתי כבר בימי חורפי בכמה שפות, הן בעלון תורה אמרת והן
בספרי ובעיקר משום מה שקבלתי ממו"ר הרה"ג רבוי דוד שלוש בעל שו"ת
חמדה גנוזה, ש לדעתנו ולדעתנו דאם לא כן, הרי שנתחייב לגנוזו לעת מצוא את
אותו הסידור בגניזה חמורה, ואין לדבר סוף.

ב. עיין מה שכתבתי בספר החדש "הליכות המערב בארץ חמדה" בעניין אמירות
תפילות המזכירות פניה אל המלאכים, האם יש בו איסור אם לאו, וציניתי

שם את מנהג סידור קטולניה לומר "התכבדו מכובדים וכויי עפיי ש"ס דברכות ועוד.

ג. בכל הנוגע לנוסח של "עלינו לשבח" גם אנחנו בהיותנו ילדים בת"ת בחו"ל נהנו לומר רק את פרקו הראשון ותו לא.

ד. בעניין נוסח ברכת חנן הדעת, גם על כך שתבנו הרבה גם בקובץ "ყירחו באמ"ת" שיש להעדיין דב"ש (ר"ת דעה בינה והשכל) על אף דעת חלק המקבליים. ולמרבה הפלא כסדרנו זאת בפני מושיר הרה"ג רב שлом משאש רבה של ירושלים ת"יו, לא הסכים לדבר ואמרו שיש לחותם כעין הפתיחה, וזו הייתה אחת מההתמימות הגדולות והבודדות אחרות מחלוקת כב' שהיה לי על עמדותיו.

ה. בעניין ברכת המנים,יפה ציינית את יד החנזרה ששנתה לגמרי את נוסח הברכה והشمידה את המשומדים. ולפניהם הראה לי יידי הרה"ג רב אליהו אברגיל מלפנים ראב"ד ירושתנו נוסח הרמב"ט הלא מצונזר וגם שם "משומדים" וגם ועל המאמנים בישו ימ"ש, שהם הם המינים. וכן איתא בכתב יד אוקספורד של סידור הרב עמרם גאון. ובסידור רש"י (ס"י לו) איתא שברכת המינים ביבנה תקונה, "בתור ישו בן פנידרא משום מיניין". ועל כך אמר הפרופ' משה יצחק אלבגון שחקר זאת, וזהו אין לך ברכה שחלו בנוסחה חילופין מרובים כל כך כמו שחלו בברכה זו וספק רב ביוטר אם יעלה בידנו אי פעם לשוב ולמצוא את הגירסה הקדמונה שלה". ואני הקט' بعد להחזיר את הנוסח המקורי ולא כאן המקום.

ו. ולענין קידוש בבית הכנסת אחריו תפילה ערבית דשבת, גם על כך שכתי לא מעת די לנוסות ולהצדיק את המנהג הקדום שראייתי כל ימי ילדותי, ולצעריו הרב מפני החולקים לא מצאתם מן הפוסקים המובהקים מי שייצרף אליו לקיימו בא"י מכמה סיבות ומשום פסקו של מר"ן השוע"ע ועיין בזה התנגדותו של הרה"ג בשוו"ת צץ אליעזר, ואולי נזכה ביוםינו אנו להחזיר את עטרה זו לישנה.

ז. ולפלא היה בעניini מה שנמצא בסידור הנוכחי דאומרים "תקנת שבת" ולא "למשה צוית", כי אם זכרוני אינה מטעה אותה, הלוא עד אשר קהילות יוצאי אלג'יר הגיעו לפрис, נהנו לומר 'למשה צוית', עד ששבת את הכריז ראש הקהילה רבינו אליהו זרביב ז"ל שאין ברירה אלא לבחור בתקנת שבת ולנטוש את הנוסח הקדמון שלא פירוש בזה מרוב הציבור ומהוראות הארי"זיל. וזה פלא, כי איך בעובי אלג'יר עיר האריות הריב"ש והרשב"ץ מתלמידי הר"ן לא נהגו כנוסח המופיע הכא? לה' פתרונים.

ח. עיין מה שכתי בפרק "ყירחו באמ"ת" על נוסח "ובושת פנים לנו עדן", כי נראה שנוסח התשב"ץ בספרו מגן אבות על פרקי אבות הוא "ובוש פנים לנו עדן, וכיימתי את שני הנוסחים עם עדיפות לבושת פנים, זה פשוטו.

ט. בעניין הפיאות 'מי כמוך' של פורים, אכן יש להזכיר לאומרו לפני מי כמוך שבuzzrat אבותינו כי זה מקומו וזה פשוטו כמו בדיון פיווטיים הימים הנוראים. זאת על אף שמויר רב דוד אבן קליפה הסיק בשוו"ת דרכיו דוד שיש לאמור אחריו התפילה, בפרט אם יש חשש לדיבור והפסק אזוי לא דברנו.

י. מלפנים גם באלויר לא נהגו לומר את ההלל אחריו תפילה ערבית של פסח וזה ידוע, ואני רוחי עם הראייה קוק זכ"ל שגם הוא לא נהג מלפנים ברם היה

הולך בשתיו בלונדון בין המלחמות אחרי בית הכנסת בו אומרים אותו היל,
כי יקרה היא אמירותו ביום זה ובימי גאולתינו החדשה עד מאד.

יא. ונוסח "יהי רצון וכו' שיבנה בית המקדש ותחזיר העבודה במקומה וכוכו"
המופיע בסידור היא הוכחה לענין' מה שכתבתי שיש להעדיפו אחראי ספירת
העומר קרי "לבנות קודם כדי להחזיר העבודה אח'כ", וזה פשוט.

יב. וכעת לעוד פלא בעיני והוא בנוסח הקדיש העובדה שהamilah "כרעותיה" בכ"ג
דgesha בסידור. ונראה שרוב חזני ספרד לרבות בcpf"א ובאלג'יר נהגו בcpf
רפואה ועל כך הארכתי בספרי תשובה מערביות, עיין שם.

יג. גם בעניין בפרק יהודו לה' קראו בשם, האם באמות לא נהגו לכפול את הפסוק
"יהודו לה' כי טוב" כפי שנהגו בכל מקום במערב? זאת לא נדע.

יד. גם תמייה משום קוצר שכלי על הנוסח המופיע בסידור, אם כך היה, "בשפה
ברורה ובנעימה קדושה" בשורו"ק ולא קדושה בחו"ם כפי שנוהגים אנו, גם
זה דורש עיון חוזר בכ"ג, ואם כן הדבר אין אחראי דבריהם כלום.

טו. עוד קושיא גדולה על דברינו ועל דברי מ"ר הרה"ג רבוי דוד קליפה בשווית דרכי
דוד הוא נוסח חתימת ברכת נחם בט' באב כמורע בסידור והוא בשתיים
"מנחים ובונה". ואנו רוצים לומר "מנחים ציון בבניין" שלא יהיה כمبرך שני
ברכות. אך מאידך חיזוק הוא לנו נוסח הברכה בה"מ שנהגו להוסיף בשבת
"וחמנו וכוכו" והלא החתימה שם היא כדבರינו "בא"י מנהם עם ישראל **בבנייה**
ירושלים", ויש לישב.

טו. וגם זה לפלא היה בעיני משום שבור אני ולא אדע מה דאיתא בהערות (עמ'נו)
לברכת כהנים שם איתא יומתihil ש"ץ יברך ושותה הכהן יברך". והלו ידוע
שמנาง הספרדים לכאורה מקדמת דיןא כדעת השוו"ע (ס"י קכח, סע"י יג)
המאורחת, שהכהנים מתחילה ישירות ביברכך' כי אין חשש לטעות. וככל
הנראה היהודי קטלוניא הילכו כדעת הר"ן שיש לש"ץ לומר גם יברך, וכן פסק
הרמ"א.

יז. כן יש לעיר ולהקור על נוסח "על הניסים". חדא משום החידוש של "מלכות
יוזן רישעה" (אמנם בכתב חסר) ועוד בסיפה "הודעה לשמך", ואלו חידושים
לא נמצאו ברוב כ"י שעינתי בהם. מאידך ברור שלא הרכיכו לפרט ולומר
"היל גמור" כפי שאחד הרבנים דהיריך בימינו, כי אין אמרת הלל
נחשבת אלא אם כן היא גמורה ובשו"מ.

יח. הדבר פשוט היא עבדה שקהלת ספרד לרבות קטלוניא, נהגו לומר את
תפילת "יראו עיניינו". ועיין מש"כ בספרי החדש הליקות המערב בארץ חמדה
איך השתלשל המנהג עד כדי שהאידנא רק במוציא' קהילות יוצאי מרוקו
אומרים אותה, וגם הכא לפלא בעיני שאמירת תפילה זו לא הגיעה לרוב ככל
ערי אלג'יריה.

יט. ובעניין ברכת המפיל בשוו"מ אם לאו כפי שmorphed בסידור (עמ' קלז) עיין גם
כאן בארכיות מש"כ בספרי הליקות המערב בארץ חמדה וגם כאן תמייה
בעניini לכאורה מדברי הריב"ש עצמו בתשובה, על אף שככל הנראה הגיע
לאלג'יר עם סידור זה, ונראה מדבריו שאין זה מחויב שתהיה בשם מלכות,
בפרט לא לת"ח, שככל מטרת קריית שמע על המיטה היא שישן מתוך דברי
תורה והוא לא, עיין שם.

כ. בתפילה "שווועת ענינים" אכן כבנוסח היהודי אלגיר יש לפרט ולומר (עמ' קפט) "תאזין, תקשיב ותשיע". ויש לי אריכות בדבר זה אצלי בכתביהם, שעדיין לא זכיתי לפרסם.

כא. בכל הסידור כמעט איתא, חן בקדиш "תושבחתא" וכן "תושבחות", וכן ראייתי כן אומרים אצל חלק מיווצא קהילות מרוקו, ואם זכרוני אינם מטעה כך נהג לומר אחד בבניו של מוחר רב שולם משאש, ולדאבוני אני זכר איך רב שולם אמר בעצמו.

כב. עוד יש לציין על נוסח ברכת מי שברך לקהל (עמ' ריד) שם איתא "אברהם יצחק וייעקב דוד ושמלמה ונבייאי ישראל וחסידי עולם וכוי" והבנתי שהוא היה נוסח פרובנס וגם על כך יש לי אריכות בכתביהם.

כג. בנוסח עמידה של שבת יש לציין شبשות התפילות נהגו לומר "וינוחו בו", על אף הנוסח הספרדי 'בו בה בס', ויש ליישב כד. באלגיר וטוניס נהגו, ככל הנראה מאוחר יותר, להקדים את תפילת מנחה של שבת בפיוט "גואלנו" והוא אכן בסידור.

כח. בנוסח קדיש 'על ישראלי', נהגו לומר "דיבבין ועסקין" ובסידור רק "עסקין". גם יש ליישב כי נשאר נוסח זה בכל ארצות צפ"א ועובי אלגיר עפ"י המדרש "יושבים ועוסקים ועתרותיהם בראשיהם".

כו. בהלכות הסמכות לערבית של מוצ"ש איתא "כתב רב שולם גאון זיל אין אומרים והוא נעם אלא במווצ"ש לחול אך לא במוציאי יו"ט וכוי ואפילו חיל יום טוב באמצע השבת (השבוע) או צום דכיפור דליך מעשה ידינו אין לאומרו במוצ"ש וכוי". והוא מנהג קדום וקבעו בכל ארצות המערב, ואני הקט כתבתי טעמיים נוספים אין אומרים אותו במוצ"ש כשחל בו يوم טוב בשבוע, עיין כל זה בתשובות מערביות ועוד.

כז. ובעניין מה דאיתא בסידור על ברכת הלבנה (עמ' שיז) יש להבין ממש"כ "הרואה לבנה בחידושה קודם שתמלא פגימתה מביך", והוא פשט לשון הירושלמי דברכות (פ"ט ה"ב) והרמב"ם הלכות ברכות (פ"י הט"ז), שלא נהגו לחכotta עד זו לחדש עפ"י הקבלה ובעל ספר שערי אורה הגרי" מגיקטיליא אלא כבר בתקילת החודש כسنוראית, קרי מג' ואילך לברך וזה פשוט. ועיין כל זה בתשובות מערביות ועוד כי גם מרין השווי"ע לא נתכוון לאסור לברך מג' אלא חומרה בעלמא מז' ובדאפשר.

כח. לא הייתה הו"מ שלא תהיה קהילה ספרדית אם בכלל, מתוקופת הראשונים שלא ברכו על אמירת הל ברא"ח ובחווה"מ פסח לקרוא את הלל, על אף היותו בדילוג והוא מנהג זה פשוט כדאיתא בסידור (עמ' שיח).

כט. ויש לציין את נוסח תפילה מוסף דרו"ח "תחילת וראש לכל רוחתנו ותיראה לפניך תפילת עמוסך וכוי". והוא מעין נוסח פיווט אשכנזי במחזור לימיים נוראים (יוצר דיום ב') "עמוסך תוקען ומריען ירום צור ישעיה" וכן ביוצר של יום ב' דפסח "נפלאים יתר תא עמוסיך".

ל.יפה הערתת לענ"ד על נוסח ברכבת הד"ג דחנוכה (עמ' שנה הערתה רמ"ג) עפ"י כ"ג ד דיש גורסים להדליק נר חנוכה כבר מתוקופת הראשונים ולא רק עפ"י יודען ח"ן בסוד נח"ל. עיין כל זה בספריו הود יוסף חי על אוצר פסקי רב יוסף משאש ז"ל.

לא. על מה שמופייע בהקדמה להלכות פורים (עמ' שעב). נכון הדבר שהרמב"ם **חייב** שאין לחזור ולברך שהחינו ביום לפני מגילה ובזה גם "לא ביאר טעמו". ברם נראה שהרב"ש והרשב"ץ הביאו עמהם לעוב"י אלגיר את פשת המנהג שהיה נפוץ והוא לחזור ולברך שהחינו, שלא כדעת מר"ן השו"ע, משום שרוב מצות החג ביום קיימין, וכן אנו נהגים אחרים עד היום, וכלל הפחות לחישך דבר. ועיין מש"כ בהילכות המערב בארץ חמדה.

לב. וכעת אגלה תמיית הרבה והוא מש"כ בהלכות בדיקת חמץ (עמ' שעב) לברך שהחינו עליה, והוא דבר חדש שלא שיערו רבוינו הראשונים, פרט לבעל העיטור, וכן כתוב הרשב"ץ במאמר חמץ שאין לברך שהחינו על מצוה זו מכמה טעמיים. ואיך יברך שהחינו על סילוק החמצ? או על מצוה שאין בה כל שמחה ? וכל זה כתבתי באריכות בכמה דוגמאות בשוו"ת תשובה מערביות ועוד. ויש לעיין היטוב וחוזר אם כך באמת הוא הנוסח וכן נהגו, כשי"כ משום שבדייני ביעור (עמ' תש"כ) לא מוצכרת כלל הברכה אלא "לוקח נר חדש ומדליקין וمبرך בא"י אמרה על ביעור חמץ ואח"כ מחפש" ותו לא!

לג. וחידוש נוסף הוא בעניין דלעיל מה דעתה בהלכות למועדים (עמ' תשכט) שלא להפסיק ולא ישיח עד שיגמור הבדיקה. כי אם הדין נכון שיש לכתילה שלא לדבר עד תום הבדיקה, לכארה מלשון הרשב"ץ במאמר חמץ ועוד, מיד כשתחילה לבדוק מקרי שקיים את הבדיקה, ואם דבר בדיעבד איינו צריך לחזור ולברך. אך כתוב שם בשם רבנו הארי גאון ז"ל "ירושה היא מהאבות שלא ישיח עד שגמר שלא יסיח דעתו כי שהוא נמנע מן השיחה לבו מוכן למעשהומי שלא עשה כן לא יצא ידי חובתו", ויש לישיב.

לד. ומש"כ בסוף הגדרה של פסח (עמ' תנמ) "אם רצה לשנות כוס חמימי יאמר עליו הלל גדול וכו'". באמת כך נהגו רבים במערב לשנותו כדעת הרשב"ץ במאמר חמץ, וכן מועיר הרה"ג דוד אבן קליפה בשוו"ת דרכי דוד, וכן הייתה דעת המהר"ל מפראג, בפרט האידנא שהוא כוס חמימי כנגד לשון החמשית של גאולה "ויה באתי" וכנגד אליו הנביה ז"ל, והוא כוס של פרנסת כדי לידעו ח"נ ..

לה. כמובן נהגו לומר הווענות בשבת כדאיתא שם (עמ' תפ), ונוסח מיוחד להלכות שבת היה בו פיות זה. ברם אין מקיפים את התيبة באמירותו וכדאיתא בדברי הטור שלא להכשיל את התינוקות שיביאו לוLOBים. וכתוב הרשב"ץ בפירושו על הווענות שרק אם חל יום א' יו"ט דסוכות בשבת אין אומרים של שבת אלא של יום א', ברם אם לאו אין לדלג על אמרת הווענה המיחודה לשבת והלא היא דעת מר"ן השו"ע אמרין הווענות בשבת גם בא"י, וכבר הוכחנו כל זאת בכתבבים.

לו. ומש"כ בעניין סדר של רה"ש (עמ' תקו הערה שכ) "וזה יעשה אחר הקדוש", בעניין הדלים העניין פשוט שהוא לפני ברכת המוציא, ובאמת לא חששו לסב"ל, לברכה אחרונה ולשינוי כזית וכו' וכן נהגו אחרים ברבות מקהילות ספרד לומר את הסדר לפניו ברכת המוציא וטוב להם.

לו. בנוסח תפילה דראש השנה (עמ' תקי) איתא "כמו שידענו וכו' שהשלtron לפניך", כך היא הגרסה השגורה עד היום בפי כל ישראל ולא כפי שאנו שומעים ומוציאים אצל היחידים "שהשולטן" וכדו' שלא נשמע בדבר.

זבריה זרמתי

רב ומורה צדק בעה"ק ירושלים ת"ז

אב בית הדין לממוןות "חמת שמואל" וראש מכון תורה אמרת

Rav Zécharia Zermati - Morei horaah

Av beth din du Tribunal Rabbinique "Homat Chmouel"- Directeur de l'institut Torat Emet

ב"ה

לה. בכל הנוגע לברכות לתקיעת שופר (עמ' תקכ"ד) פשוט הוא בעיני שברכת שהחינו שם נאמרת בפשטות על שני הימים ומשום כך לא העיר דבר זה מובן מקיצור הלשון שם "יום שני גם כן וכו' ואח"כ תקיעת שופר וכו' ברוך אתה וכו' שהחינו".

لت. שמחתי לראות שלפני כל תקיעת שופר דמיושב איתא "וთוקע התקי", שם כל הקולות כשרים לא כל התוקעים בקיימים וחכמה היא ולא מלאכה, וכי לחייב את.

מ. אמנס יש ליישב שלא נהגו לומר תפילה כל נdry מחשש לזוזל בנדרים ברוח מש"כ הריב"ש שוית (ס"צ"ד), איך חש זה נעלם במחוז יהוד אלג'יר ובכן אמרו שם.

מא. פשוט הוא בנוסח ברכת בונה ירושלים שבבה"מ שיש לומר כמופייע בסידור (עמ' תרצ) "בונה ברחמי ירושלים אמן". והוכחנו זאת בכמה כתובים עיין שם. מב. בברכות המילה (עמ' תרכז) פשוט הוא שיש לברך להכניסו בין מילה ולפרעה ברם לא ראייתי שם ברכת שהחינו, ויש ליישב.

עד כאן תס הערות דלות, להגדיל תורה אבותינו הספרדים, גם אם לא נשלם. ומעין פתיחה היא חתימותנו שלא באנו להקשوت חלילה על נוסח אבותינו ורבותינו אלא לחזור, ליישב ולמדת תורה היא את דרך תפילתם. כי לא טובים אנו מרבותינו ז"ל, כשהיכ' מלאכים בני אדם, וננו כкопים בפניהם, שמיימי מלפני גירוש ספרד מפיהם אנו חיים, כשהיכ' בני מערבא ובני ארג'ילה שקיבלו רוב הוראותיהם, הבאים מקטולוני.

והברכה והכבוד לך ולכל הסובבים הודיע על עבודתך וישראל כוחך על המסירות בהוצאה זו ובהוצאות שיבאו אחריה לשלום,

בביה"ת,

זבריה זרמתי

מו"ץ ואבה"ד לממוןות

מחבר ספר תשובה מערביות, הود יוסף חי, הלכות גאולה אחרונה, שוית הטע כל בשר ועוד

לכבוד הרה"ג זכריה זרמתי שליט"א
יג סיון היתשפ"ב
דרך אפרטה
שלום וברכה לו ולכל הסובבים היהודי,

אחר רוב תודות על המפעל האדיר 'תורת אמ"ת' ברצוני לפתח בתודה על המענה המעמיך והمفорт של כה"ר לפנייתי. התנצלותני הינה על העיכוב בתשובה שלי, מיד עם קבלת המכתב של הרב רציתי לרווץ לכתבי-היד ולבזוק כל מה שכבudo העיר והאריך, אך אני הקט' בעל בית, עובד בספרן במשרה מלאה, אב לשלושה ילדים קטנים ומתוקים, מתקשה לפעמים למצוא זמן לעסוק בפרויקט שלי. הפרויקט האישי שאני עוסק בו הוא ישוחרר נושא התפילה והמנגה של ק"ק קטלוניאי וועלוי לומר שבשנים האחרונות הפך למפעל חי. בעקבות הוצאת הסידור פרסמתי את המאמר נוסף קטלונייא: קווי יסוד בתפילות הקבע ומערכות הפيوוטים, מכילתא: כתבת-עת לתורה ולהחכמה, גליון ב (תשפ"א) ובו תיארתי את קווי היסוד של נוסח התפילה ומערכות הפיווטים. לאחר בדיקה נוספת נסافت של כתבי-יד חדשים כמנהג ק"ק קטלונייא נמצאו לא מעט טעויות ודביבים לתקן בנוסח התפילה ובעיריכת הסידור. אני מודה לבורא עולם שלאחרונה זכיתי להכיר את כתביו ואת מפעלו של כה"ר שכ"כ מאירים לי את הדרך וועזרים לי להבין ולהעמיק בנוסחי התפילה השונים.

כידוע לכה"ר מנהג קטלוניא הקדמון היה לומר פיווטים רבים בתוך התפילה בשבתו מיוחדות ובחגים ולכון הכנתי רשימה של כל הפיווטים שנמצאים בל"ב כתבי-יד כמנהג קטלונייא. רשימת הפיווטים תוכל לשמש כבסיס להוצאות עתידיות של מחזורי תפילה, וזו אבן דרך להמשך הפרויקט. אני מודע למחולקות בין הרה"ג רבינו יוסף משאש צ"ל ובין הרה"ג רבינו שלום משאש צ"ל על המנהג להפסיק ולומר פיווטים לפני נשמת וכו', ועיינתי במה שכה"ר כתב בתשובות מערביות. דעת הסוברים לבטל המנהג כי הוא מהויה הפסק נשענת על דעת גדולי הדורות רבבי יהודה אלברצלוני, הרמב"ם, בעל הטורים, רבוי דוד אבודרham ומרון השוו"ע. אני הקט' לא בא להכניס את ראשינו גדולים חוו"ש וגם לא פועל ע"מ להחיות את המנהג, אך רואה חשיבות גדולה לטעדו אותו במחזוריים כפי שנהגו גדולי חכמי קטלוניא הראשונים, וכך שכה"ר כתב "באמירת הפיווטים הללו אין כל הפסק אלא מנהג קדום שישודטו בהררי קודש". כפי שמתוכנן הפרויקט כולל שלושה שלבים: 1) בדיקה ותיקון של תפילות הקבע בסידור עפ"י כתבי-יד חדשניים שהתגלו לאחרונה, הוספת תפילות הנוהגות היום בימי גאותינו החדשארץ חמוצה (תפילה לשлом המדיניה, תפילה לשлом חיליל צה"ל, תפילות ליום העצמאות ויום ירושלים) והוצאה לאור של הסידור מהזרחה חדשה, 2) ערכאה והוצאה לאור של מחזורי תפילה לחגים ולבתוות מיוחדות (כולל כל הפיווטים בתוך התפילה

כפי שופיע בכתב־היד), 3) כתיבת ספר מנהגי ק"ק קטלוניא. השאיפה גדולה למדי, ובڪצת העבודה של יתכן שאצליה להשלים רק חלק מהפרויקט שהגיע לגיל הפנסיה, אך כבר אמרו חז"ל לא עליך המלאכה למגור, ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה. לכן, ככל תפילה לבורה עולם שיעזר לך מלאכת הקודש של הוצאה הסידור, המחזורים וספר המנהגים לאור עולם.

1. אני מודה לך"ר על אישור דיברי הרה"ג רבי אברהם ابن טווה צ"ל וחיזוק המנהג בשם מגורי קטלוניא. מובן השימוש שקרה ע"י המו"ל, ושמחתך לדעת שההערה שלי התקבלה לתועלת.

2. זו בשbilli התרגשות גדולה לדעת שיש עדין מי שמשיך את המנהג הקדוש וזוכר את קטעי התפילה והקרוב"ץ בשבות וביו"ט. יחד עם זאת הדאגה לעתיד והמשך המסורת בדורות הבאים היא גם גדולה. אם אני לא טועה המניין בימים הנוראים בעיה"ק נתניה והמנין בבייה"כ ברית שלום בפריס, הם היחידים שימושיים כמנהג עובי"י אלג'יר ושרים את הקרוב"ץ. בשיחה שלי עם החזן ר' שמואון דרמן היינו לפני כמה שנים הבנתי מمنו שרוב המנגינות שרמים בקי"ק אלג'יר לא השתנו והן אותן המנגינות שהגיעו מקטלוניא עם הריב"ש והרשב"ץ מנוחתם עדן. אם זה נכון, סבור אני שחובה ומצווה גדולה להקליט את כל הקרוב"ץ כדי שחו"ש המסורת הקדושה הזאת לא תשכח מן העולם. ידוע לי שחלק מהפיוטים כבר הוקלטו, אך בעיני יש חשיבות גדולה להשלים את המלאכה ולהקליט את כל הקרוב"ץ.

3. כל העורותיו של כה"ר באו להoir ואני מודה על כך מאד. במיוחד אלה שהביאו אותו לבצע בדיקות נוספות ובעקבות כך התגלו טעויות בנוסח הסידור. כל הצינויים שכבוזו ציין היו לתועלת, ובאותה הzdמנות עז לבקש מכח"ר אם ימצא לנכון להמשיך ולהעיר הערות נוספות בהמשך הכתבותינו ע"מ שאוכל לבדוק ולתקן איפה שיש לתקן. וכך שאמרתי לעיל גם הלימוד בספרי הרב עוזר ומאריר לי את הדרך להבין ולהעמיק בנוסחי התפילה השונים.

להלן מספר תשובות למה שכבוזו ציין במכtab הקודם:

א. בעיניון שם השם כפי שמצוין כה"ר משום מה שקיבל מהרה"ג רבי דוד שלוש צ"ל הסיבה לכתוב אותו בשילוב אותיות היא כדי שלא יתחייב הסידור בגניזה חמורה, וכך העיר לי גם הרב מאיר בר-חנן שליט"א, הרבה של ברצלונה. לגבי הסימן שופיע ברוב כתבי-היד לעני"ד הוא שילוב של שני יו"דים ומעין למ"ד, והסימן נוצר במקור מארבע יו"דים בנגד ארבע אותיות שם הו"ה.

ב. לגבי ברכת 'התכבדו מכובדים' הביא הבית יוסף: "וכתב ה"ר דוד אבודרם שם חידושי ריב"ש, שאין לומר זה אלא ירא שמים וחסיד שהשכינה שורה עליון, אבל איןיש אחרינא לא, משום דמייחז כיוהרא,

- עד כאן. ונראה שמשמעותה נתקבע בלאוامرיו כלל בדילות הללו" עכ"ל, וכן נפסק להלכה בשווי ע"פ שבקטלוניא נהגו כן לאומרה.
- ג. בוגר לנוסח של "עלינו לשבח" בכתב-היד מופיע רק החצי הראשון, בסידור הוסיף את החצי השני "על כן נקווה" מתוך ברכת מלכויות שבתפילה נוספת של ראש השנה, אבל במהדרה השנייה אני שוקל להשאיר רק החצי הראשון כפי שמופיע בהצה"י.
- ד. בעניין נוסח ברכת חונן הדעת, בכתב-היד מכל העדות הישנות, קטלוניא, קסטיליה, פורטוגל, פרובנס, אשכנז וכו'.. הנוסח המקורי הוא "דעה וברינה והשכל (או דעה בינה והשכל)". אם אני לא טועה, הראשון ששינה את הנוסח ל"חכמה בינה ודעת" היה מהרץ' זצוק'ל, ולאחר מכן הדבר התפשט להרבה קהילות ספרדיות ששינו כדעת המקובלות.
- ה. בעניין ברכת המינים יד הצנזרה ניכרת היטב, ברוב כתבי-היד הברכה נמחקה וכתבו מעליה את הנוסח המקורי, וזה סימן שפחו מהרשויות הנוצריות. הנוסח המקורי "למשומדים" מופיע כיום אצל התימנים הצלדים (שכנראה קיבלו מןוסח הרמב"ם המקורי) ובנוסח רומניה.
- ו. לעניין קידוש בבית הכנסת אחורי תפילה ערבית של שבת כבר דנו באזה הגאנונים וזה עדות לכך שמדובר במנהג קדום, כמו כן גם נהגו להבדיל על הocus בבית הכנסת בתפילה ערבית של מוצאי שבת לפני סיום התפילה.
- ז. בעניין הנוסח "תיקנת שבת" ברצווני לפתוח כאן נושא מורכב, והוא שינוי (או שילוב) הנוסחים שהתרחש בעקבות הדפוס. בכתב-היד מלפני הגירוש ניתנו לראות שהנוסח "למשה צוית" היה הנוסח הספרדי (קסטיליה, אנדולסיה, פורטוגל) בעוד שבקטלוניא הנוסח היה "תיקנת שבת". מה שהתרחש עם הופעת הדפוס מאוד מעניין, כיודע לכיה"ר רוב הקהילות בצפון אפריקה קיבלו את הנוסח של הסידורים שהודפסו בליורנו (תפילת החדש, בית עובד, וכו') ושם המדפיסים עשו שילוב של נוסחים שונים עם עדיפות לנוסח ספרד (קסטיליה, אנדולסיה, פורטוגל). לעומת זאת, המדפיסים העדיפו את הנוסחים של הקהילות הגדולות יותר ולפעמים הוסיפו את השינויים של הקהילות השונות, והסבירה לכך הייתה שלא כל קהילה יכולה להרשوت עצמה להדפיס סידור תפילה. וכך, עם הסידורים המודפסים לא מעט קהילות שינו נוסחים שהיו שגורים בפיים לפני הגירוש. מעניין שהנוסח "למשה צוית" שהיה הנוסח של רוב קהילות ספרד הישנות מופיע בסידורים המודפסים כתוספת לקהילות יוצאי מרוקו הספרדי (טנגיר, טטואן, סאוטה, מליה וכו'), בעוד ש"תיקנת שבת" מופיע נוסח העיקרי. אין לי הסבר למה הנוסח הזה היה נהוג גם בקהילות יוצאי אלג'יר, ככל הנראה קיבלוהו מגורשי קסטיליה.

ח. בכתבי-היד הנוסח הוא "ובוש פנים לגן עדן", אך גיליתי שנפלת טעות בסידור כי החלק זהה מופיע בפרק השישי יקנין תורה' אחרי 'בן בג' בפי 'יבן הא הא', ואctrיך לבודק ולתקן את נוסח מסכת אבות במהדורות השנייה.

ט. בעניין אמירת פיווטים במקומות המקורי בתוך התפילה כתבתי בקצרה במאמרי. בעקבות דעתם של הפוסקים הגדולים הנ"ל הפיווטים הוצאו את את מתוכם המחזוריים בקהילות ספרד ופורטוגל, ונשארו בקהילות קטלונית ואשכנז. ק"ק אלג'יר וגרדיא, שקיבלו המנהג מקטלוניה, שמרו על המסורת והדפיסו את הפיווטים בנפרד בספר הקרובו"ץ [גם קהילות מרוקו שמרו על המנהג לומר פיווטים בתוך התפילה ביום נוראים]. מצורף למאמרי הכתמי רשימה של כל הפיווטים שמצאתי בכתבי-היד כמנהג קטלוני ואפשר לראות שרוב החגים ושבתו מיחודות מדובר באותו הפיווטים שנמצאים בקרובו"ץ של אלג'יר וגרדיא. ביום אני עובד בפרויקט אישיע"מ לשחרר את המחזוריים כפי שהיו בימי הביניים, עם כל הפיווטים בתוך התפילה.

י. אני נהוג לומר הלל בבייה"כ עם הציבור, ומסכים עם מה"ר כי יקרה היא אמירתו ביום זה ובימי גואלתיינו החדשה עד מאד".

יא. בקבלת עול מלכות שמים בתפילות השחר הנוסח הוא "יהי רצון וכו' שיבנה בית המקדש ותחזיר העבודה במקומה" ובמספר העומר הנוסח הוא "הרחמן יבנה בית המקדש ויחזיר העבודה לתוכו במדהה בימינו", אבל זה אותו רעיון כפי שמה"ר ציין "לבנות קודם כדי להחזיר העבודה אח"כ".

יב. אמנם יש כמה כתבי-היד בהם 'כרעوتיה' כתוב עם כ"ף רפואי, ברוב כתבי-היד מופיע עם כ"ף דגושא. כמו כן יש לא מעט מקרים בהם בגי"ד כפ"ת דגושא אחראי מילה שמשמעותה 'אותיות אהוי', כמו למשל בברכת אשר יצר "רופא פל בשרא". ברוב הסידורים המודפסים תיקנו ושינו לפוי הכלל הדקדוקי, אבל אני הקטן נקטתי להשair ולא שיניתי. וכן רציתני להתייעץ עם מה"ר בנוגע למה שכבודו כתוב בכמה מקומות "ישאין להגיה אף סידורים ישנים אלא ליישב כל דבר בנוסח שלהם כי אחר כל זאת דינא דגמרה הוא שלשון תורה או דקדוק לחוד ולשון חכמים לעצמה". במהדורות השניות של הסידור חשבתי לשנות את הניקוד מכתב מלא לכתב חסר (לפי הכללים של היום), כי אין בכתבי-היד שיטת ניקוד אחידה, ובנוסף לכך במהדורות הנוכחות נפלו לא מעט טעויות. לעני"ד אם אני משנה מכתב מלא לחסר אין בזה שום שינוי בהגיה או במשמעות, אבל לגבי דגשים, אם אני מתכוון לפוי הכללי הדקדוק, משנהanza את הלשון שגדולים ממני כתבו. עוד קושייה שעומדת לפניי בעריכת הסידור היא שלפעמים צריך לבחור נוסח אחד מתוך ריבוי נוסחים בכיה"י. בזה קבועי לעצמי כללים והחלטתי שכתי-היד גינצבור 821 ו- 4112 SJS משקפים בדרך כלל את הנוסח

המקורי והקדום יותר. אודה אם כה"ר יוכל לעזור לי לישב את נושא הניקוד כדי למצוא שיטה שמחד גיסא תהיה אחידה ומאידך גיסא לא תפגע בלשון הנמצא בכתביה-היד. יג. בכתביה-היד אין עדות לכך, נראה שלא נהגו לכפול את הפסוק 'הוזו לה' כי טוב כי לעולם חסדו'. יד. עיניתי בחזירה בכל כתביה-היד וראיתי ש תמיד כתוב 'קדושה' בשורה'ק' (למרות שביסודו כתבתבי בקובו'א), לא מצאתי בחול'ם.טו. בכתביה-היד חתימת ברכת נחם בט' באב היא "מנחים ציון עירנו ובכל ירושלים". בוגר לבה"מ, בקטלוניה נהגו כדעת ר' חננאל והרי"ף ובכל כתביה-היד יש נוסח אחד בימי החול ונוסח אחר בשבת. ככלומר, בחול יש לפתח ב"רחם" ולחתום "בונה ירושלים", ובשבת יש לפתח ב"נחמו" ה' אלהינו" להמשיך ב"רצה והחליכנו" וכן לחתום "מנחים עמו ישראל בבניין ירושלים". ביו"ט שחל בחול יש לפתח ב"נחמו", להמשיך ב"רחם" ולחתום "בונה ירושלים" (כך הבינו ר' חננאל והרי"ף את הגمراה במסכת ברכות מה:). הארכתי זה באתר שלי.¹ טז. הערות אלו מأت תלמידי רבינו יונה בברצלונה (כ"ג גינצבורג 821) וככל הנראה המנהג היה כדעת הר"ן.

יז. לגבי ברכת "על הניסים" בחנוכה הנוסח "מלכות יונו הרישעה" (עם חיריק חסר) מופיע בכתביה-היד גינצבורג 821, סנט פטרסבורג A37, אוקספורד 1138 ורומא קזנטינה 2741. לאומת זאת הנוסח "מלכות יונו רישעה" מופיע בכתביה-היד אוקספורד 1137, נימ 13, 4112 SJS, פרמה 1752. בסידור בחרתי בנוסח הראשון כי הוא מופיע בכ"ג גינצבורג 821 שנכתב ע"י תלמידו של רבנו יונה והוא הקדום ביותר, ובענין משקף את הנוסח הקדום יותר. הנוסח בסיפה "הוזה לשם" מופיע בכל כתביה-היד והוא מאפיין של מנהג קטלוניה. לגבי אמרית ההל מוצאי כתב-יד 4112 SJS קובץ הלכות, זה לשונו:

"ולענין יחיד המתפלל בראש חדש אם חייב לקרוא את ההל כתוב רבינו אלפאסי ז"ל יחיד דברי למקרי הלילא בראש חדש קורא ללא ברכה . אבל בעל העיטור כתוב רב עמרם אבל אני שמעתי כי בכל ההל וחותמי יהלוך וכן כתוב רב עמרם אבל אני שמעתי כי בכל רומניה אין מברכין לא בתחלת ולא בסוף לא בראש חדש ולא בימים שאין היחיד קורא את ההל אלא כולם קוראין ללא ברכה אפילו בצדוק לפי שאין מברכין על המנהג כדאמרוי גבי ערבה [ואיכא] דאמרי יחיד לא יתרחיל ולא תחיל גומר [ומס]תברא גומר ביום שהיחיד גומר בהן את ההל מימי דכל האומר היל בכל יום הויה זה [מחרף] ומגדף . ומיהו היל שבילוי פסחים [ממ]נינה הוא וייחיד מתחיל וגומר

¹ <https://sidurcatalunya.com/2021/07/nahamenu/>

לכתחילה זה לשון בעל העיטור ז"ל: ורבינו יעקב [כתב] בספר הישר דהلال בראש חדש מברכין [ולא דמי] הلال לערבה דאמרוי התם גבי ערבה חביטת חביט ולא בריך קא סבר מנהג נביאים הוא [זהתם] טلطולא בعلמא הוא אבל גבי הلال חייב [דאמ'] רוי גבי שני ימים טובים של גליות הזהרו [במנהג אבותיכם] בידיכם וمبرכין ומקדשין אי [...] הلال דמנהג אבות הוא אבל אמנהג נביאים דטلطולא הוא לא מברכין וראייתיו ברורות בספרו: ועוד שמנהג לברך תחלה וסוף · ואמרי' בתלמוד אלא כל הלכה שהיא רופפת בבית דין ראה היאח הצבור נוהג · ובתלמוד שלנו אמרוי מנהג עיקר ואמן[נהנו] סמכיין וכל המשנה ידו על התחתוניה [ואפילו] בעשרים ואחד יום שהיחיד גומר בהן את הلال לא מצינו ברכה אלא מנהג הוא הדין בשאר ימים דסמכיין אמנהג וمبرכין כל זה לשון רבינו יעקב ז"ל · ובמקומות [אלו] נהנו לקרות את הلال בצבור ולברך [והיחיד] איינו מברך ולא קורא: אלו הם הימים שנומרים בהם את הلال [בגולה עשרים] ואחד · ואלו הן · שני ימים ראשונים [של פסח] ושני ימים של שבועות · ותשנעה ימים של סוכות] · [ושמונה]ימי חנכה · הרי הם עשרים ואחד · [אלו ה]ם ימים שמדליגין את הلال ששה ימים של [פסח] ועשר חדשים של ראשית חדשים · והן ניסן אייר סיון תמוז אב אלול מרחשון כסלו שבט אדר · ותשורי אין אומי הلال כיימי תשובה הם · וראש חדש טבת נכלל בחנוכה שנומרים את הلال: "עכ"ל.

יח. אכן נהנו לומר "יראו עינינו" בכל קהילות ספרד לרבות קטלוניה.
יט. בעניין ברכות המפיל מצאתי אותה רק בשני כתבי-יד, גינצבר 821 ו- ZTS 4112 ובעניהם בשוו"מ. בכל זאת נפלה טעות בסידור ועלוי לתקן ולשנות קצת את הנוסח והסדר לפי מה שמצאתי בכתב-יד 4112 ZTS. המנהג בקטלוניה היה לומר רק פרשה ראשונה של ק"ש ולא כל הפרשיות, וגם היו אומרים "השכיבנו" עד ימפהץ לילאי ללא חתימה, ועלוי לתקן.
כ. לא ידעת כי גם נוסח היהודי אלג'יר לפרט ולומר "תازין תקשיב ותושיע" בתפילה "שועת עניימ" אוסף זאת בע"ה בהערות במחזרה השנייה של הסידור.

כא. בכלל כתבי-היד מקטלוניה הנוסח הוא "תושבחתא" וכן "תושבחות", ולמרות שבזדורנו כמה אחרונים כתבו שצרייך לומר התיא"ו בחריק, אני הקטן סבור שדווקא הנוסח הראשון הוא הקדום, וכך נהגים היום גם אחינו התימנים.

כב. אכן הנוסח "אברהם יצחק ויעקב דוד ושלמה ונביאי ישראל וחסידי עולם וכיו" הוא גם נוסח פרובנס, כפי שנמצא בסידור "סדר התמיד".
כג. בכתב-היד כתוב "וינוחו בו" בכל התפילות, ולא כמנהג הספרדים יבו בה הם>.

עדן פרץ – עורך הסידור כמנהג ק'ק קטלוניא
Idan Pérez - Editor del Sidur Catalunya

כד. ככל הנראה המנהג לפתח בפיוט "גואלנו" במנחה של שבת הוא מאוחר יותר, כפי שהרב ציין. בכתב-היד פותח שליח ציבור ואומר "אשרי" ואומר "ובא לציוון" וסדר קדושה וכו'.
כה. לגבי נוסח קדיש על ישראל, מצאתי אותו רק בשני כתב-היד, פרמה 1752 וסנט פטרסבורג 43A, ובשניהם לא מופיע "דיבטין ועסקו" אלא רק "דעסקו".

כו. עיינתי בתשובות מערביות והשכליתי מכל הטעמים שהרב כתב מדוע אין אומרים 'ויהי נعم וכו', וכנראה מדובר במנהג קדום מתוקף הגאנונים.

כז. עיינתי במה שכבudo כתב בתשובות מערביות, בהוד יוסף חי ובהליכות המערב והכל ברור ומושב, כי המנהג הקדום היה לבך ברכבת הלבנה במצאי שבת כבר מגי בחודש, וזה הפשט במא שמצאתי בכתב-היד "הרואה לבנה בחידוש קודם שת מלא פגימה".
כח. כנ"ל בקובץ ההלכות בהערה יז.
כט. לא מצאתי את הפيوוט.

ל. בכתב-יד אוקספורד 1137 משנת רמ"ד הנוסח הוא "להדליק נר חנוכה"
כשגורר בפי רוב קהילות המערב (בליל המילה של).

לא. למروת שלא ציינתי זאת בסידור, המנהג הפשט בקטלוניא היה לבך "שהחינו" גם ביום, כפי שכתו במפואר בכתב-יד רומה קנטנזה 2741 וז"ל: "תפילת שחരית כתפילת ערבית ומוסיא ספר תורה וכו' .. וקורין את המגילה וمبرכין כמו בערבית לפניה ואחריה". בשאר כתב-היד מופיע רק נוסח הברכות ולא מצוין שום הבדל בין הקריאה של הלילה לקריאה של היום. וכך שנראתה זה המנהג שהביאו הריב"ש והרשבי"ץ לעובדי אלג'יר. בע"ה אצינו זאת במחזרה השניתה.

לב. לגבי ברכת "שהחינו" בבדיקה חמץ, עליי לומר שכתשערכתי את הסידור הסתמכתי רק על כתב-יד סנט פטרסבורג 43A, שהיה היחיד שהביא את נוסח בדיקת חמץ. בשנה האחרונה התגלו לי עוד שני כתבי-יד נוספים בהם יש את נוסח בדיקת חמץ, 4112 דת"ו-1070 עז'אן, ובשניהם אין ברכת "שהחינו". אם כן, יש להניח שרוב הקהילות לא נהגו לבך "שהחינו" ובע"ה במחזרה השניתה אתקן זאת ואצינו את הטעמים כפי שכה"ר כתב.

לג. גם לגבי שיחה עד סוף הבדיקה אין מידע נוסף נוסף בשני כתב-היד הנ"ל.
לענ"ד הלשון "ולא ידבר עד שישלים וכו'" אפשר ליחס אותו אם לשון הרשב"ץ "אם דבר בדיעבד איינו צריך לחזור ולברך".

לד. אכן מנהג רבים במערב כמו ק"ק אלג'יר וגרדאיה לשנות כוס חמימיין כדעת הרשב"ץ, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה ח' י') ייש לו למזוג כוס חמימיין ולומר עליו הלל הנadol וכו' וכוס זה אינו חובה".

לה. עיינתי בתשובות מערביות והשכליתי מכל מה שהרב כתב על המנהג לומר הווענות בשבת. לגבי נוסח ההוענות רציתי לציין שהנוסח

עדן פרץ – עורך הסידור כמנהג ק"ק קטלוניא
Idan Pérez - Editor del Sidur Catalunya

הנמצא בקרוב"ץ הינו אותו הנוסח שהגיע מקטולוניא, וככפי שאפשר לראות בראשית הפיגוטים שכתבתני. כך ניתן להבין מפשט הדברים שהיו אמורים את הסדר אחרי הקידוש ולפניהם ברכחת המוציא. אז. בכלל כתבי-היד הנוסח הוא "השלטון".

לח. ברגע עלברכת שהחינו לא ברור לי בקיצור הלשון האם נאמרת על שני הימים, והדבר צריך עיון.

latent. אכן, לפניו כל תקיעת שופר דמיושב איתא "וותוקע הבקי". וצריך לציין שתקעו שלושים קולות במושב לפני מוסף, ובמוסף עצמו תקעו עשר תקיעות בחזרת הש"ז, סך הכל ארבעים קולות, וכמנาง היישן בכל קהילות ישראל.

מן. לפי מש"כ הריב"ש שו"ת (ס"י שצ"ד), מנהג קטולוניא שלא לומר "כל נdry", למרות שמאחר יותר החשש לאזל בנדירים נעלם במנהג אלגיר. מא. בברכת בונה ירושלים שבבה"מ יש לומר "בונה ברחמייו ירושלים" והיה המנהג לענות "אמן בחינו", אמן במהרה בימינו תבנה עיר ציון ותكون העובודה בירושלים".

מב. לפי מה נמצא בכתב-ידי ברכת "שהחינו" נאמרת בפיידיון הבן אך לא בברית מילה, וכנראה כך נהגו בקטולוניא כדעת הר"ן בעוד שבחפוץ אפריקה קיבלו את דעת הרמב"ם (כל הנראה כך נהגו לפני הגעתם של מגורי קנ"א ולא השתנה המנהג).

עד כאן תשוביתי ככל שידי משות להערות החשובות והማירות של כה"ר. ככל מה שכבודו כתוב וציין היה לתועלת ובא ליישב, לחקור וללמוד את דרך תפילתן של ק"ק קטולוניא לאור המסורת שהועברה לבני ארניאיל ولבני המערב. גם אם לא נשלם, ככל תקווה שהתקבוצינו תימשך וכך אוכל ללמד, לחקור ולתקן מה שיש לתקן בנוסח התפילה. אני הקט' מברך את כבוד מעלו ומודה שזכה למדוד מחכמתו ומפרי עבודתו בספרים שכתב. בורא עולם יבדך אותו וכל הסובבים לו ויאריך ימיו בטוב ובנעימים כדי שיוכל להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה.

בבה"ת

**עדן פרץ
עורץ הסידור כמנהג ק"ק קטולוניא**

פֿרִזְ
כ"ה

ת.ד. 39259 גבעת רם – 9139102 ירושלים

P.O.B. 39259 Givat Ram – 9139102 Jerusalem

<https://sidurcatalunya.com>